

Borysov V.V., Bobileva Y.V.

PROBLEMS INCREASED DAMAGE ADAPTATION OF YOUTH TO WORK
IN MODERN CONDITIONS

Young people in all times was determined by investigators as an active social group that is trying in some way to position themselves in the social space. This position of youth in society due to the transition from primary socialization of young people who learned norms, values and stereotypes of behavior, socialization to the secondary when it is time to implement a learned or offer something new.

Key words: social and labor adaptation of the labor marke.

УДК 373.5.035.461:37.018.3

Канішевська Л.В.*

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ЗРІЛОСТІ
СТАРШОКЛАСНИКІВ ШКІЛ-ІНТЕРНАТІВ

Статтю присвячено питанням виховання соціальної зрілості старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів. Уточнено сутність та структуру феномена «соціальна зрілість»; обґрунтовано критерії, показники та рівні вихованості соціальної зрілості старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів; теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено ефективність педагогічних умов виховання соціальної зрілості старшокласників шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності.

Ключові слова: соціальна зрілість, виховання соціальної зрілості, загальноосвітня школа-інтернат, педагогічні умови, старшокласники, позаурочна діяльність.

Проблема виховання соціальної зрілості учнів шкіл-інтернатів є актуальною, оскільки школа-інтернат має забезпечити повноцінну участь вихованців у всіх сферах соціальних відносин, підготувати їх до самостійного життя в суспільстві.

Питання виховання соціальної зрілості знайшли відображення у працях учених-педагогів (О. Каменевої, А. Мальчукової, О. Михайлова, А. Мудрика, А. Позднякова, В. Радула, В. Сухомлинського та інших). Водночас поза увагою дослідників залишилася складна й різноаспектна проблема виховання соціальної зрілості старшокласників шкіл-інтернатів.

Результати аналізу практики з питань виховання соціальної зрілості старшокласників шкіл-інтернатів підтверджують, що цьому питанню не приділяється належної уваги.

Актуальність досліджуваної проблеми зумовлена також низкою *суперечностей* між суспільною значущістю виховання соціальної зрілості старшокласників шкіл-інтернатів та неефективною практичною організацією цього процесу; необхідністю професійної підготовки педагогів шкіл-інтернатів до виховання соціальної зрілості старшокласників та недостатньою розробленістю змісту, форм і методів такої діяльності.

Мета статті – визначити та обґрунтувати теоретико-методичні основи виховання соціальної зрілості старшокласників шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності.

Завдання статті: 1) на основі аналізу філософської, соціологічної, психологічної, педагогічної літератури уточнити сутність та структуру феномена «соціальна зрілість»; 2) обґрунтувати критерії, показники та рівні вихованості соціальної зрілості старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів; 3) теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити ефективність педагогічних умов виховання соціальної зрілості старшокласників шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності.

* © Канішевська Л.В.*

Дослідження проблеми виховання соціальної зрілості, визначення основних характеристик цього процесу ґрунтуються на теоретичних підходах різних галузей знань.

Аналіз філософських, соціологічних досліджень проблеми становлення соціальної зрілості свідчить про те, що вчені підходять до вивчення цього феномену з різних позицій. Деякі з них характеризують соціальну зрілість як: якісний стан розвитку особистості, який означає готовність і можливість бути повноцінним суб'єктом діяльності і нести за неї повну відповідальність перед собою і суспільством (О. Гундар); сформованість в особистості соціальних якостей; відповідність рівня її розвитку суспільним потребам (Т. Старченко, І. Пустельник, М. Черниш). Таким чином, соціальна зрілість трактується переважно як сформованість в особистості певних соціальних якостей, засвоєння загальнолюдських, соціальних, моральних норм і вимог.

Аналіз вітчизняних та зарубіжних психологічних досліджень дає змогу зазначити, що вчені соціальну зрілість визначають як інтегративну характеристику особистості й зосереджують увагу на виявленні відповідальності (О. Киричук, К. Муздибаєв, М. Савчин, Д. Фельдштейн); досягненні людиною певних результатів у житті (Х. Ремшмідт); наявності знань і умінь, якими повинна оволодіти людина (Б. Ананьєв, О. Бодальов); усвідомленні себе суб'єктом власного життя, індивідуальності (А. Гудзовська).

Соціальна зрілість особистості виявляється в діяльності, активності, солідарності з іншими людьми (Б. Ананьєв, К. Абульханова-Славська, І. Бех, В. Зенківський, А. Петровський, С. Рубінштейн та інші); усвідомленні спрямованості (самовизначення) (Л. Божович, В. Мухіна, В. Сафін, Н. Соболева та інші).

Вивчення педагогічних праць з проблеми виховання соціальної зрілості дозволяє стверджувати, що цей феномен розглядають як діалектику пристосування людини до суспільства та відособлення від нього (А. Мудрик); комплекс базових соціальних якостей (О. Каменева); процес розкриття потенційних можливостей особистості, який гарантує сформованість таких якостей індивіда, що мають суттєвий вплив на саморегуляцію його поведінки (О. Михайлов, В. Радул).

Теоретичний аналіз філософської, соціологічної, психологічної, педагогічної літератури з проблеми дослідження дав змогу уточнити сутність феномену «соціальна зрілість» як інтегративної властивості особистості, що виявляється у сформованості соціальних настанов, спрямованих на свідому реалізацію суспільних норм і цінностей; проявів соціальних якостей; оволодіння сукупністю основних соціальних ролей, що дозволяють особистості компетентно діяти в усіх сферах суспільного життя.

Доведено, що основними компонентами у структурі соціальної зрілості є когнітивний, емоційно-ціннісний, поведінково-діяльнісний.

Відповідно до визначених компонентів обґрунтовано критерії та показники вихованості соціальної зрілості старшокласників шкіл-інтернатів: *знання про соціальну дійсність* (знання про суспільство; усвідомлення сутності соціальних ролей – громадянина, сім'янина, фахівця; знання про сутність таких соціально значущих якостей, як соціальна відповідальність, соціальна активність, толерантність, солідарність); *ціннісні орієнтації* (повага до цінностей суспільства, сім'ї, майбутнього професійного вибору; мотивація до набуття соціальної відповідальності, соціальної активності, толерантності, солідарності); *соціальне самовизначення* (ставлення до соціальних норм, до інших людей; адекватна самооцінка); *реальна соціальна поведінка* (дотримання соціальних норм; прояв соціальної відповідальності, соціальної активності, толерантності, солідарності; наявність соціальних умінь конструктивно вирішувати конфлікти, оцінювати соціальну ситуацію, робити адекватний вибір і нести за нього відповідальність).

Дослідження специфіки виховання соціальної зрілості старшокласників шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності вимагає врахування чинників, які безпосередньо ускладнюють цей процес (особливість контингенту; негативний вплив умов інтернатних закладів на психічний, соціальний розвиток вихованців: заорганізованість життєдіяльності учнів, наслідками якої є орієнтація поведінки дитини на тотальний контроль з боку педагогів; превалювання авторитарної педагогіки; формалізм у виховній роботі: «педагогіка заходів», відсутність індивідуального підходу до дитини, гіперопіка вихованців; недостатні можливості для формування соціальної відповідальності вихованців; обмеження соціального простору, наслідками якого є: вимушена адаптація до однолітків; труднощі спілкування з людьми поза межами інтернатного закладу тощо; організаційно-педагогічні проблеми функціонування шкіл-інтернатів; недоліки навчально-виховного процесу загальноосвітньої школи-інтернату, що заважають ефективному досягненню завдань виховання соціальної зрілості старшокласників: формальні вимоги до всіх учнів поза диференціацією їхніх здібностей та інтересів; недоліки профорієнтаційної роботи тощо).

Для виявлення рівнів вихованості соціальної зрілості старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів використано низку діагностичних методик і методів, за допомогою яких вимірювалися окремі показники визначених нами критеріїв: експертна оцінка, опитування за авторською анкетною, бесіди, анкета «Оцінка припустимості вчинків та життєвих принципів сучасних старшокласників» (О. Позднякова) [5], тестування, ранжування, метод незакінчених речень, методика М. Рокича [1], тестування – методика дослідження ставлення до інших людей (А. Маркової) [4], самотестування «Оцінка власної поведінки в конфліктній ситуації» (методика А. Аджиева) [2], «Мій запас міцності» (А. Маркової) [4], методика дослідження самооцінки Ч. Спілбергера [1], розв'язання проблемних ситуацій, педагогічні спостереження.

З огляду на результати діагностики, відповідно до означених критеріїв і показників було визначено чотири рівні вихованості соціальної зрілості: соціально необхідний (високий), соціально прийнятний (середній), соціально індиферентний (нижче середнього), соціально неприйнятний (низький).

Для старшокласників, яких зараховано до групи із *соціально необхідним (високим)* рівнем вихованості соціальної зрілості, характерними є ґрунтовні знання про соціальні норми, усвідомлення сутності та необхідності їх дотримання у власній життєдіяльності; глибоке розуміння змісту соціальних ролей – громадянина, сім'янина, фахівця; ґрунтовні знання щодо сутності таких соціальних якостей, як соціальна відповідальність, соціальна активність, толерантність, солідарність; нормативна система цінностей, усвідомлення їхньої сутності та прагнення дотримуватися їх у відносинах з іншими людьми; зацікавленість проблемами соціального життя, майбутнього професійного вибору; прагнення до набуття таких соціальних якостей, як соціальна відповідальність, соціальна активність, толерантність, солідарність. Вихованці, яким притаманний цей рівень вихованості соціальної зрілості, дотримуються соціальних норм, виявляють: позитивне ставлення до соціальних норм, адекватну самооцінку, стійке ціннісне ставлення до людей; соціальну відповідальність, соціальну активність, толерантність, солідарність; уміння конструктивно вирішувати конфлікти, оцінювати соціальну ситуацію, робити адекватний вибір і нести за нього відповідальність. Кількість таких старшокласників становила 17,5 %.

Старшокласники, які зараховані до групи осіб із *соціально прийнятним (середнім)* рівнем вихованості соціальної зрілості, виявляють: достатні знання про соціальні норми, усвідомлення сутності та необхідності їх дотримання у власній життєдіяльності; розуміння змісту соціальних ролей – громадянина, сім'янина, фахівця; достатні знання

щодо сутності таких соціальних якостей, як соціальна відповідальність, соціальна активність, толерантність, солідарність; нормативну систему цінностей, усвідомлення їхньої сутності та прагнення дотримуватися їх у відносинах з іншими людьми; зацікавленість проблемами соціального життя, майбутнього професійного вибору, але переважно з прагматичних мотивів; намагаються набути таких соціальних якостей, як соціальна відповідальність, соціальна активність, толерантність, солідарність; позитивно ставляться до соціальних норм. Для них характерним є ситуативне ставлення до людей; адекватна або занижена самооцінка. Переважно дотримуються соціальних норм під час вибору моделей поведінки. У більшості випадків виявляють соціальну відповідальність, соціальну активність, толерантність, солідарність. Найвним є вміння конструктивно вирішувати конфлікти, але інколи воно супроводжується сумнівними щодо адекватності діями; не завжди здатні оцінювати соціальну ситуацію, робити адекватний вибір та нести за нього відповідальність. Серед досліджуваних старшокласників шкіл-інтернатів таких було виявлено 23,7 %.

Старшокласники *соціально індиферентного (нижче середнього)* рівня вихованості соціальної зрілості характеризуються: недостатніми знаннями про соціальні норми; недостатньою усвідомленістю їхньої сутності та необхідності їх дотримання у власній життєдіяльності; неналежним розумінням змісту соціальних ролей – громадянина, сім'янина, фахівця; недостатніми знаннями щодо сутності таких соціальних якостей, як соціальна відповідальність, соціальна активність, толерантність, солідарність. Ці старшокласники мають відповідну знанням соціальних норм систему цінностей, недостатньо усвідомлюють їхню сутність, що виявляється у відносинах з іншими людьми; іноді виявляють зацікавленість до проблем соціального життя, але насамперед тих, що становлять для них особистий інтерес; виявляють ситуативне прагнення щодо набуття таких соціальних якостей, як соціальна відповідальність, соціальна активність, толерантність, солідарність. Характерним є ситуативне ставлення до соціальних норм; ціннісне ставлення до людей майже не сформоване; виявляється занадто завищена або занижена самооцінка. Дотримання соціальних норм у власній поведінці здійснюється за умови присутності зовнішнього контролю; майже не виявляють соціальної відповідальності, соціальної активності, толерантності, солідарності. Іноді провокують виникнення конфліктних ситуацій, намагаючись вирішити їх на свою користь; відчують певні ускладнення в оцінюванні соціальних ситуацій, здійсненні адекватного вибору. Частка таких старшокласників – 32,4 %.

Соціально неприйнятний (низький) рівень вихованості соціальної зрілості мають старшокласники з фрагментарними знаннями про соціальні норми, недостатнім розумінням їхньої сутності та необхідності дотримання у власній життєдіяльності. Вони не розуміють змісту соціальних ролей – громадянина, сім'янина, фахівця. У них відсутні знання щодо сутності таких соціальних якостей, як соціальна відповідальність, соціальна активність, толерантність, солідарність; ігнорують соціальні норми, ціннісне ставлення до людей не сформовано; значно завищена або занадто занижена самооцінка. Ці вихованці мають викривлені ціннісні орієнтації; не виявляють зацікавленості проблемами соціального життя, прагнення до набуття таких соціальних якостей, як соціальна відповідальність, соціальна активність, толерантність, солідарність. Не дотримуються соціальних норм, виявляють безвідповідальність, нетерпимість, нестриманість, не бажають взаємодіяти. Часто провокують конфлікти, намагаючись утвердитися за рахунок сили, завдати шкоди іншим; не вміють оцінювати соціальну ситуацію, здійснювати адекватний вибір. Таких старшокласників – 26,4 %.

Результати діагностики засвідчили, що значна більшість старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів виявили соціально індиферентний (нижче середнього) рівень вихованості соціальної зрілості – 32,4 % учнів; соціально неприйнятний (низький

рівень) – 26,4 % старшокласників. Отже, загальний рівень вихованості соціальної зрілості старшокласників шкіл-інтернатів не відповідає суспільним вимогам.

Теоретично обґрунтовано педагогічні умови виховання соціальної зрілості старшокласників шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності. Це зокрема: підготовка педагогів шкіл-інтернатів до виховання соціальної зрілості старшокласників; цілеспрямована підготовка старшокласників шкіл-інтернатів до опанування соціальних ролей: громадянина, сім'янина, фахівця; організація соціально-культурної діяльності, спрямована на формування соціального досвіду; педагогічна підтримка старшокласників шкіл-інтернатів.

Дослідно-експериментальна робота здійснювалася на базі Бердянської загальноосвітньої школи-інтернату I–III ступенів Запорізької області, Вовковинецької загальноосвітньої школи-інтернату I–III ступенів Деражнянського району Хмельницької області, Горлівської загальноосвітньої школи-інтернату I–III ступенів № 4 Донецької області, Київської спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату I–III ступенів № 15, Корчунецької загальноосвітньої школи-інтернату I–III ступенів імені П. Панча, Шепетівському загальноосвітньому пансіоні I–III ступенів Хмельницької області (експериментальна група – 262 учнів); Володимир-Волинської спеціалізованої загальноосвітньої школи-інтернату I–III ступенів з поглибленим вивченням предметів спортивного та суспільно-гуманітарного профілів Волинської області; Головчинецької загальноосвітньої школи-інтернату I–III ступенів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківської опіки, Хмельницької області, Київської спеціалізованої школи-інтернату I–II ступенів № 14 з поглибленим вивченням предметів художньо-естетичного циклу (контрольна група – 258 учнів). Загальна кількість старшокласників шкіл-інтернатів, залучених до дослідно-експериментальної роботи, становила 520 учнів, а також 52 педагоги загальноосвітніх шкіл-інтернатів.

Метою формувального етапу дослідження була експериментальна перевірка ефективності обґрунтованих педагогічних умов виховання соціальної зрілості старшокласників шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності.

Підготовка педагогів шкіл-інтернатів до виховання соціальної зрілості старшокласників передбачала організацію цілеспрямованої роботи з надання їм необхідних знань з теорії та методики виховання соціальної зрілості. Для реалізації цієї педагогічної умови в практику експериментальних шкіл-інтернатів було впроваджено семінар для педагогів «Виховуємо соціально зрілу особистість». У рамках семінару впроваджено лекції «Сутність, структура соціальної зрілості старшокласників шкіл-інтернатів», «Форми і методи виховання соціальної зрілості старшокласників шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності», «Конфлікт і взаємодія. Ресурси школи-інтернату щодо попередження конфліктів», проведено інтерактивні заняття «Особливості соціального розвитку вихованців шкіл-інтернатів. Специфіка виховання соціальної зрілості старшокласників школи-інтернату», «Діагностика рівнів вихованості соціальної зрілості старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів», «Активізація діяльності органів учнівського самоврядування в школі-інтернаті», малу педраду «Технологія педагогічної підтримки вихованця школи-інтернату», малу педраду-семінар «Школа без агресії», малу педраду-ділову гру «Створення гуманної атмосфери в школі-інтернаті на основі взаємної поваги педагогів і вихованців».

Педагогічна умова – цілеспрямована підготовка старшокласників до опанування соціальних ролей (громадянина, сім'янина, фахівця) – забезпечувалася шляхом упровадження навчально-методичного посібника «Крокуємо до соціальної зрілості» [3] та відповідної програми, яку було розраховано на 75 годин, складалася з чотирьох модулів: «Я – громадянин України», «Я серед інших», «Я – майбутній фахівець», «Я – майбутній сім'янин». Основні завдання програми: ознайомлення старшокласників

із сутністю соціальних ролей – громадянина, сім'янина, фахівця; сприяння формуванню адекватного бачення життєвої перспективи, життєвих цілей та планів; розвиток комунікативних умінь з конструктивного вирішення конфліктних ситуацій; формування вміння самостійно будувати власне життя в мінливих економічних і соціальних умовах; сприяння саморозвитку вихованців.

Запровадження модуля «Я – громадянин України» мало на меті виховати у старшокласників почуття громадянськості та патріотизму, поваги до прав і свобод людини. Тематику модуля були: «Я – громадянин України», «Щоб молодь жила долею Вітчизни», «Моя правосвідомість». У рамках цього модуля було проведено тематичні години «Бути громадянином», «Мій основний закон», «Державні символи України», «Славетні постаті України», «9 травня – день вічної пам'яті», «Закон і ми», години спілкування «Я – людина, особистість, громадянин», «Шкільне життя та закон» тощо, тематичну зустріч «Доля поета – історія життя і творчого шляху В. Стуса», вечір пам'яті «Україна ХХ століття: рік 33», гру-аукціон «Чи знаєте ви закон?»

Метою модуля «Я серед інших» було: зміцнення й розширення адаптивних зв'язків старшокласників шкіл-інтернатів із навколишньою дійсністю. Цей модуль об'єднав п'ять тем: «Особливості спілкування та розуміння людьми один одного», «Конфлікти. Стратегії поведінки в конфлікті», «Толерантність. Що це?», «Підготовка старшокласників шкіл-інтернатів до вирішення питань особистісного самовизначення», «Усвідомлення власного рівня адаптивних можливостей», «Я – господар власного життя». У процесі реалізації цього модуля впроваджено тренінгові заняття «Розвиток навичок спілкування», «Вчусь відстоювати власні думки», «Не дозволимо собою маніпулювати», «Вчуся володіти собою», «Світ очима агресивної людини», «Сім напрямів навчання толерантності», «Чому в нашому житті важко бути толерантним?», «Різні та інші», «Прогнозування і переборення життєвих перешкод», «Самовизначення» тощо, годину спілкування «Як перетворити мрії на реальність», імітаційну гру «Я сам і погляд з боку».

Реалізація модуля «Я – майбутній фахівець» мала на меті виховання готовності старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів до професійного самовизначення. Тематику модуля були: «Світ професій», «Здібності людини та її професійний вибір», «Прийняття рішення про планування майбутнього професійного шляху». Було впроваджено бесіди: «Як обрати професію», «Я хочу: інтереси, здібності», «Помилки у виборі професії» тощо, заняття-практикум «Як влаштуватися на роботу», рольова гра «Я можу: здібності, професійна відповідність».

Мета модуля «Я – майбутній сім'янин» – підготувати старшокласників шкіл-інтернатів до сімейного життя. Модуль містив теми: «Юність – час подобатися», «Багатство відносин: шлях у лабіринті», «Формула щасливого шлюбу», «Сімейна економіка», «Сімейне господарювання». У рамках цього модуля було впроваджено: круглий стіл «Сім'я в житті людини», бесіда «Вступаючи у світ дорослих відносин», усний поетичний журнал «Ще раз про любов», практичні заняття, імітаційні ігри: «Взаємні претензії», «Шлюбний контракт», «Сімейний договір», рольові ігри: «Дівич-вечір», «Сватання» тощо.

Організація соціально-культурної діяльності старшокласників шкіл-інтернатів дала можливість вихованцям вибирати мету та способи такої діяльності, гуманізації соціально-освітнього середовища, розуміння учнями її соціальної значущості; планування вихованцями діяльності, обговорення різних варіантів участі в поєднанні з самоконтролем та оцінюванням. Так, організація самоврядування, створення системи постійних і тимчасових доручень; робота клубів «Берегиня», «Творчість», «Правознавець» тощо, секцій, гуртків; проектна діяльність («Ми – школі», «Зелений край», «Що я можу зробити для своєї Вітчизни», «Милосердя», «Ким я хочу бути»,

«Мій край – моя історія», «Героїка України» тощо); залучення школярів до суспільно корисної праці; групова робота вихованців дозволила створити умови, необхідні для групової взаємодії, співпраці, самостійної орієнтації в тій чи іншій ситуації, сприяли формуванню соціального досвіду. Цьому також слугувало поєднання діяльності з продуктивним спілкуванням, конструктивними міжособистісними відносинами та цілісною системою впливів з боку педагогів як основних організаторів соціально-культурної діяльності учнів.

Здійснюючи педагогічну підтримку старшокласників шкіл-інтернатів, педагоги стимулювали у вихованців самопізнання своїх позитивних рис; формували моральні якості школяра у процесі оцінювання власної поведінки; акцентували увагу на позитивних вчинках учнів; підтримували ініціативу, активність, сприяли проявам відповідальності, толерантності, солідарності; виявляли довіру до вихованців; формували у школярів віру у власні сили.

Після завершення дослідно-експериментальної роботи проводився контрольний зріз, зміст якого був ідентичний діагностичному вивченню на початку роботи. Його результати засвідчили значне підвищення рівня вихованості соціальної зрілості у старшокласників шкіл-інтернатів експериментальної групи (табл. 1).

Таблиця 1

Рівні вихованості соціальної зрілості старшокласників шкіл-інтернатів до початку і після закінчення дослідно-експериментальної роботи

Рівень	Експериментальна група				Контрольна група			
	до експерименту		після експерименту		до експерименту		після експерименту	
	к-ть	%	к-ть	%	к-ть	%	к-ть	%
Соціально необхідний (високий)	45	17,2	90	34,4	45	17,4	50	19,4
Соціально прийнятний (середній)	59	22,5	105	40,1	63	24,4	65	25,2
Соціально індиферентний (нижче середнього)	84	32,1	47	17,9	82	31,8	80	31,0
Соціально неприйнятний (низький)	74	28,2	20	7,6	68	26,4	63	24,4

Стабільна динаміка підвищення рівнів вихованості соціальної зрілості старшокласників шкіл-інтернатів експериментальної групи свідчить про педагогічну доцільність та ефективність теоретично обґрунтованих й експериментально перевірених педагогічних умов виховання соціальної зрілості старшокласників шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності.

Проведене дослідження не вичерпує багатогранності теоретичних і практичних пошуків розв'язання проблеми. Перспективним вважаємо вивчення взаємозв'язку навчально-виховної та позаурочної діяльності у вихованні соціальної зрілості старшокласників шкіл-інтернатів; здійснення спеціальної підготовки педагогів шкіл-інтернатів із виховання соціальної зрілості старшокласників.

Література:

1. Айзенк Г. Как измерить личность / Айзенк Ганс, Вильсон Геленн. – М., 2000. – 284 с.
2. Байбаков А.М. Воспитание толерантности у старшего подростка в условиях взаимодействия малых групп: дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Байбаков Александр Михайлович. – Волгоград, 2003. – 150 с.
3. Канишевська Л.В. Виховання соціальної зрілості старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності: [монографія] / Любов Вікторівна Канишевська. – К.: ХмЦНП, 2011. – 368 с.
4. Маркова А.К. Психология профессионализма / Аэлига Капитоновна Маркова. – М., 1996. – 308 с.
5. Поздняков А.В. Педагогические условия формирования социальной зрелости старшеклассников: дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Поздняков Алексей Викторович. – Курск, 2002. – 251 с.

Канишевская Л. В.

**ИССЛЕДОВАНИЕ ПРОБЛЕМЫ ВОСПИТАНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ ЗРЕЛОСТИ
СТАРШЕКЛАССНИКОВ ШКОЛ-ИНТЕРНАТОВ**

Статья посвящена вопросам воспитания социальной зрелости старшеклассников общеобразовательных школ-интернатов. Уточнены сущность и структура феномена «социальная зрелость», обоснованы критерии, показатели и уровни воспитанности социальной зрелости старшеклассников общеобразовательных школ-интернатов, теоретически обоснованы и апробированы педагогические условия, обеспечивающие эффективность воспитания социальной зрелости старшеклассников школ-интернатов в позаурочной деятельности.

Ключевые слова: социальная зрелость, воспитание социальной зрелости, общеобразовательная школа-интернат, педагогические условия, старшеклассники, внеурочная деятельность.

Kanishevska L.V/

THE RESEARCH OF BOARDING SCHOOL SENIOR PUPILS' SOCIAL MATURITY DEVELOPMENT

The article is devoted to the comprehensive boarding school senior pupils' social maturity development. The essence and structure of the phenomenon «social maturity» are clarified; the criteria, indicators and levels of comprehensive boarding school senior pupils' social maturity education are substantiated; the effectiveness of pedagogical conditions of boarding school senior pupils' social maturity development in extracurricular activities is theoretically substantiated and experimentally verified.

Key words: social maturity, social maturity education, boarding school, pedagogical conditions, senior pupils, off-hour activities.

УДК 373.2.015.31:316.614.5

Алеко О.А.*

**РОДИНА – ПРОВІДНИЙ СОЦІАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ФОРМУВАННЯ
ПЕРВИННОГО СОЦІАЛЬНОГО ДОСВІДУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

У статті подається теоретичне обґрунтування значущості родини як первинного та провідного соціалізуючого осередку дитини, важливість сім'ї у формуванні первинного соціального досвіду. Піднімаються актуальні питання формування первинного соціального досвіду дошкільників у родині.

Ключові слова: соціальний досвід, соціалізація особистості, соціальний розвиток, дитина дошкільного віку, родина.

* © Алеко О.А.*